

МАКУТОН П.И., ЦИТОВА Л.Г. (Кривий Ріг)
РОЛЬ Г.С. СКСВОРОДИ В ОСМИСЛЕННІ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОГО
АСПЕКТУ СВІТОГЛЯДУ.

В світовій філософії XVII ст. світогляд розглядається насамперед як гносеологічне ставлення людини до світу, в якому узагальнюється весь спільний ізнавальний досвід людства. Завдяки Канту в XVIII ст. до поля зору філософів потрапляє морально-гносеологічний, а завдяки Марксу в XIX ст. — праксеологічний аспекти відносин людини і буття. Але завдяки до цього філософія античності звернула увагу ще на один бік світоглядної свідомості — екзистенційний. Тривалий час цей момент історії світогляду злищався, проте на узбіччі магистрального шляху розвитку філософії, дарма що посідав важливе місце в християнському богослів'ї.

Екзистенціальне ставлення людини до світу виникає на специфічних підмурах. Вже Сократ і Платон звертали увагу на те, що людський мікрокосм складається не стільки із причетності людини до подій макросвіту, скільки із евристичних ідей глибоких почуттів і раптових рішень, засадою яких є внутрішній дух, що має божественне походження. Ці спонтанні посування духу, на їх гадку, і є головними у життєвому розвитку особистості.

Абсолютизація античними філософами внутрішніх потенцій духу, певно, заслуговує на осудження. Проте безглуздо було б заперечувати наявність у людини внутрішнього світу, який користується великим ступенем незалежності від соціального та природного середовища, відмовляти в існуванні особливих стосунків із цим світом самого носія цього світу. Саме ці стосунки і виступають центральними підвалинами екзистенційного моменту світогляду. Неплатоніки ставились до внутрішнього світу як до особливого, неповторного, і розглядали зміну його станів як прояв вічного, потойбічного, і, водночас, як стани побіжні, безповоротні. Внаслідок такої зустрічі з буттям у людини породжується емоційне сприймання власного існування у світі як трагічного. Ця трагічність буття в світі ще більш посилювалась уявленнями про рокову призначеність життєвого шляху особистості. Але, з іншого боку, почуття трагічності доповнювалось іншим — відчуттям єдності із світовим цілим, причетності до вічного і безкінечного.

Діалектика екзистенціального переживання є огляду як свії

внутрішньо-суперечливий характер самої свідомості, так і на емоційно-чуттєву людську природу, виявилась понятійно невимовною. Цей крок у подоланні цих скрутностей був зроблений Г.С.Сковородою - видатним українським філософом XVIII ст. Засоби, якими він досягає екзистенційної відповідності, були досить цікавими. По-перше, поряд з макрокосмом Сковорода залучив до сфери світоглядної свідомості новий світ, котрий визначав як Відолю. По суті справи, мова йшла про те, що особливий світ об'єктивних екавань є ні що інше як застиглий символ, який приховує в собі низку людських переживань екзистенційного змісту. Те, що Г.С.Сковорода називав "світ символічний", він розшифровував як "монументи, що ведуть думку нашу в поняття вечної природи, утаєння в тьмній...". Вглушення цих символів (у сучасному розумінні - екзистенціалізм) і є шлях до наведення екзистенційних відносин. По-друге, Сковорода відкрив так звані "закон єдності", суть якого полягає у тому, що шляхом внутрішнього діалогу людина у собі самій виявляє достотну природу, відкидає все, що їй сторонно, щоб з'єднатися з Богом. Сімс екзистенційних взаємин - в "єдності" людського і божественного, скороминучого і вічного. І, нарешті, по-третє, Сковорода розглядає людину як центральний об'єкт філософської рефлексії, а останню - як провідний засіб відкриття унікальної людської сутності, яка вільно в актах духовного вибору створює власний життєвий світ.

Ідеї Сковороди дістали значного розвитку в працях видатних українських і російських філософів XIX ст. і першої половини XX ст.: П.Д.Юркевича, В.С.Соловйова, М.С.Бердяєва, Д.І.Шестова. Зокрема, вони вважали головним для людини її душевні стани. А підмури душевних станів містяться в любові. Ідея "єдності" знайшла свій розвиток у вченні В.Соловйова про те, що "Бог є любов" і М.Бердяєва про те, що "Бог є свобода". Завдяки М.Бердяєву і Д.Шестову екзистенціальне ставлення до світу зайняло гідне місце у світовій філософській теорії. У світопокладанні людини XX ст. це ставлення посідає дуже важливе місце. Людина сьогодні не тільки крокує у Всесвіт. Вона пережила жахи Освенціму і Хіросіми. Людина XX ст. примусила прислугувати сили атомного ядра, про те вона ж пережила я бідь Чорнобилю. Переживання величч і мізерності, могутності і безсилості свого буття складає істотний момент світоглядної свідомості.